

Wie is Hobbes?? Leviathan?

Beschrijving

In een vorig bericht had ik het over *Thomas Hobbes* belangrijkste werk: *Leviathan*?. Hier wil ik eens kijken wie of wat dat heden ten dage zou kunnen zijn.

Dit meest invloedrijke werk van Hobbes heeft een diepgaande invloed gehad op de theorie van overheid en sociale contracten. Om beter te begrijpen hoe Hobbes tot dit inzicht kwam, moeten we beginnen met te kijken naar zijn leven en werk.

Turbulente 17e eeuw

Hobbes was een Engelse filosoof die leefde in de turbulente 17e eeuw, toen Engeland een traumatische periode van politieke strijd doormaakte. Hij schreef in een generatie die niet alleen werd gevormd door het politieke geweld van de *Dertigjarige-oorlog* op het Europese continent, maar ook van de *Engelse Burgeroorlog* op zijn eigen terrein. Het religieus-politieke geweld van deze tijd leidde tot een revolutionaire herwaardering van het politieke gezag.

In 1651 publiceerde Hobbes *Leviathan*¹, waarin hij zijn visie verwoordde over wat er voor elke samenleving nodig zou zijn om vreedzaam te functioneren: een almachtige soeverein die in staat is de orde met geweld te handhaven. Hobbes voerde aan dat individuen, in ruil voor hun eigen veiligheid en beveiliging, bepaalde rechten aan deze Leviathan (ofwel de staat) moeten overgeven. Hij beweerde dat zo'n sterke entiteit noodzakelijk is als chaos en geweld vermeden moeten worden.

Sociaal contract

Volgens hem is dit nodig omdat mensen gedreven worden door eigenbelang. Zonder een machtig bestuursorgaan zouden chaos en conflicten ontstaan.

Het concept van het *sociaal contract*• stelt dat burgers bepaalde vrijheden opgeven om bescherming te krijgen van een dergelijk machtig orgaan.

Hoewel deze ideeën aanvankelijk onderhevig waren aan veel kritiek, daagden ze reeds bestaande perspectieven op de menselijke natuur, autonomie en democratie uit. Sommigen beschuldigden hem

ervan autoritarisme of zelfs tirannie te bepleiten.

Het concept van Leviathan als staat

Het concept van een Leviathan-staat heeft sindsdien een grote invloed gehad op de politieke filosofie. De term *commonwealth*, die destijds werd gebruikt om groepen te beschrijven die verenigd waren door een gemeenschappelijke zaak of doel, was niet gemakkelijk vertaalbaar.

In plaats daarvan koos Hobbes ervoor om *state* te gebruiken, toen een relatief nieuw woord. Voor hem betekende het een entiteit die zich onderscheidde van haar burgers of heersers, iets met een onafhankelijke structuur en dat onafhankelijk van haar burgers kon functioneren.

Maar hoe kan deze kracht ontstaan? Het idee van een sociaal contract roept evenveel vragen op als het beantwoordt. En dat geldt ook voor het idee dat leiders werkelijk gescheiden zijn van degenen over wie zij regeren.

Oorlog van allen tegen allen

Voor het sociale contract bevonden de mensen zich in een toestand die Hobbes *de oorlog van allen tegen allen noemt*. Het werk van Hobbes wordt gemakkelijk gereduceerd tot het idee dat wanneer mensen het vechten beu worden, er een staat kan ontstaan. In zijn schrijven kan men echter directe aanwijzingen vinden dat hij zijn theorie nooit op deze manier heeft bedoeld.

Mensen staan volgens Hobbes in principe behoorlijk vijandig tegenover elkaar. Dit is een omgevingskenmerk van de menselijke natuur, dat zelfs niet kan worden veranderd door andere sociale omstandigheden. Met andere woorden: zelfs in een vredig land met een sterke staat, zelfs als er geen oorlog is, moeten mensen bang zijn voor hun buren, anderen om hen heen vrezen. Men kan er niet op rekenen dat zij vrienden zullen blijken te zijn.

Met andere woorden: angst is een hardnekkig onderdeel van de menselijke natuur.

Leviathan als stabiliteitsgarantie

Dit betekent dat er geen vreedzaam samenleven mogelijk is, zelfs niet tussen burens, zolang de contracten die zij onderling aangaan gebaseerd zijn op vertrouwen, in de verwachting dat de andere partij het contract zal nakomen zonder dat er dreiging van geweld wordt geïmpliceerd.

Dus, wat is er nodig? Hobbes is van mening dat het soort overeenkomst dat nodig is, onmogelijk te schenden moet zijn. Geen van de partijen bij het verdrag kan garant staan voor dit verdrag, omdat ze allemaal hetzelfde zijn; ze zijn even sterk en even zwak. En aangezien geen van de deelnemers garant kan staan voor het contract, moet deze garantie ergens van buiten komen. Ofwel: de staat.

Degenen die het contract aangaan, moeten ermee instemmen de staat bepaalde soorten rechten te geven om het contract te reguleren.

Wel lopen de overeenkomstige rechten het risico te worden ondersteund door geweld, of op zijn minst de dreiging van geweld.

Alleen de staat kan elke wet uitvaardigen; alleen hij kan elke wet interpreteren, overtredingen van de wet bestraffen, rechters benoemen, benoemingen doen in een uitvoerend ambt, ministers, functionarissen, controleurs, absoluut iedereen benoemen. Het is om deze reden dat vrede, rust en veiligheid tot stand komen. En hoewel Hobbes het niet over de politie heeft, leidt hij het gesprek in deze richting. Hij steunt het idee dat een zekere beperking van rechten en vrijheden nodig is om vrede, rust en orde te bewerkstelligen.

Mensen kunnen zich bezighouden met elke activiteit die het coherente bestaan van de staat niet bedreigt. Ze kunnen eigendom verwerven; ze kunnen onderling overeenkomsten sluiten; ze kunnen zelfs elke overtuiging belijden, maar met Ã©Ã©n beperking: dat dit niet ten koste gaat van de staat.

Volgens Hobbes zijn mensen bereid zich te onderwerpen aan een soevereine macht, de staat, omdat ze bang zijn voor wat er anders zou kunnen gebeuren: totale anarchie waarin het iedereen voor zich is. Angst wordt een soort valuta: als je veiligheid wilt, moet je betalen met je gehoorzaamheid.

Hoe zit het met die angst?

Bij het bespreken van politiek die wordt aangewakkerd door angst, wordt het absoluut noodzakelijk om de blijvende invloed van Hobbes' Leviathan als een cruciale mijlpaal in de politieke theorie niet over het hoofd te zien.

In de kern stelt Leviathan dat individuen van nature uit eigenbelang competitieve wezens zijn die voortdurend op gespannen voet met elkaar staan. Ze worden gevoed door de angst voor welke chaos er zou kunnen ontstaan als we deze neigingen zouden laten overkoken.

Dit dreigende gevoel van risico en onzekerheid drijft al onze acties, zowel op individueel niveau als binnen ons gedeelde sociale raamwerk. Regeringen opereren volgens soortgelijke principes, gemotiveerd door angsten zoals onenigheid met de burgerij of het verliezen van macht. Daarom hebben ook zij een Leviathan (almachtige soeverein) in hun centrum nodig om hen af te houden van

hun natuurlijke neigingen tot geweld en chaos.

Hobbes betoogde dat zelfs onze eigen verlangens naar vrede en welvaart uiteindelijk voortkomen uit angst, terwijl we onszelf proberen te beschermen tegen schade of gevaar. Hoewel sommige critici bezwaar hebben gemaakt tegen zijn ietwat cynische kijk op de menselijke natuur, is het moeilijk te ontkennen welke blijvende impact Hobbes heeft gehad op ons begrip van de hedendaagse politiek.

Is Hobbesâ?? Leviathan nog relevant?

Als we kijken naar de rol van angst in de hedendaagse politiek (en daarbuiten), is het uiteindelijk de moeite waard om te begrijpen hoe diep dit idee verankerd is in de intellectuele geschiedenis en de uitzonderlijke invloed die zijn werk blijft hebben op politici met verschillende politieke overtuigingen. Of je het nu eens bent met alles wat Hobbes te zeggen had of niet, zijn invloed op de manier waarop we de meest primaire emoties en impulsen van de mensheid zijn gaan begrijpen, valt niet te ontkennen.

Hobbes betoogde beroemd dat de menselijke natuur inherent egoïstisch en gewelddadig is. We zijn in hart en nieren allemaal slechts een stel wilde dieren. Om deze chaos in toom te houden vond hij een sterke centrale regering (dus ook een â??Leviathanâ?•) noodzakelijk. Maar waarom zouden mensen überhaupt hun vrijheid opgeven aan deze almachtige heerser? Antwoord: **angst**.

Angst door/voor Politici en Big Tech

Als we vooruitspoelen naar de moderne tijd, kunnen we zien hoe angst een grote rol is blijven spelen in de hedendaagse politiek. Politici gebruiken voortdurend angsttactieken, of het nu gaat om het waarschuwen voor terroristen of immigranten of om een economische ineenstorting. Ze proberen ons ervan te overtuigen dat zij de enigen zijn die ons kunnen beschermen tegen deze dreigende bedreigingen.

Dus de volgende keer dat je een politicus hoort vertellen wat er beschermd moet worden en waarom zij degenen zouden moeten zijn die het doen, kan het de moeite waard zijn om even na te denken over de rol die angst speelt in hun verhaal.

Want, zoals *Franklin D. Roosevelt* zei: â??Het enige waar we bang voor moeten zijn is angst zelf.â?•

Big Tech

Als we naar onze huidige realiteit buiten de politiek kijken, kunnen we zien dat ook daar Leviathan aan het werk is. Kijk maar naar de grote tech bedrijven. *Meta* en *Google* gedragen zich gewoon alsof ze eigenaar zijn van ons leven. Het zijn hedendaagse Leviathans: ze matigen onze spraak, activiteit en stellen zelfs regels vast over hoe we moeten handelen en ons moeten gedragen.

Ja, als ze ons niet in de gaten houden, kunnen sociale media veranderen in chaos. Het kan de controle verliezen. Ons leven zal vol haatzaaiende uitlatingen, cyber-pesting en desinformatie worden. En dat is de belangrijkste reden waarom zoveel mensen accepteren wat ze doen.

Velen van ons hebben misschien zelfs het gevoel dat dergelijk toezicht en gematigdheid ons leven veiliger kunnen maken. Een dergelijke afweging illustreert de visie van Hobbes dat mensen een zekere mate van vrijheid opgeven om aan volledige chaos te ontsnappen.

1 De **Leviatan** (Hebreeuws: לִוְיָטָן, *liwjatan*, de kronkelende) is een zeemonster, stammend uit de oertijd, dat wordt genoemd in de Hebreeuwse Bijbel. De Leviatan was reeds bekend in de Fenicische mythologie van het oude Kanaän onder de benaming Lotan of Lothan (afgeleid van *lawtan*), een slang. Het werd later door religieuze opposanten gebruikt als het symbool voor chaos en van anti-goddelijke machten (Psalm 74:14, 104:26, Jesaja 27:1) en in de Lutherse vertaling in Job 40:25-41:26 een verwijzing naar de chaos die bestond voor de schepping, die werd onderworpen toen er orde was gevestigd door een mannelijke god.

Datum aangemaakt
2026/02/27

default watermark